

2n Capítol

ALGÈRIA: UN MALSON QUE NO ACABA

Francesc Canosa, Mònica Subietas i Jose Portero

L'Algèria que surt als mitjans de comunicació és la d'un país tenyit de sang. Les informacions que arriben a Occident parlen gairebé sempre d'atemptats, barrades i pobles destrossats, degollaments macabres i molts ferits i morts. Aquest caòtic i violent hàbitat, que el corresponsal del diari *El País* al Magrib, Ferran Sales, resumeix com una 'guerra no declarada', enfronta els extrems del poder autoritari algerià i l'islamisme més intransigent. Les víctimes són sempre els que més indefensos: el poble algerià, que rep el bany d'una violència sense discriminació que ofega camperols, treballadors, religiosos, periodistes, dones i nens.

El món occidental no sap respondre encara la pregunta ¿què passa a Algèria? Potser és necessari un viatge al passat històric i repassar el camí fins a aquest present violent, per entendre de quina manera les llavors de la sang han donat el fruit.

1. Punts claus de la història d'Algèria

Algèria ha estat considerada sempre una terra de rebels. Al llarg de la història ha sofert tot un seguit d'invasions que l'han convertida en una terra de població heterogènia, on conviuen grups culturals i ètnics molt diferents. La immensitat del territori, unes cinc vegades l'extensió de França, ha fet possible que cadascun d'aquests grups conservi una autonomia relativa, però alhora ha creat una estructura social que durant molts anys ha impedit que s'establís un poder central fort capaç de tirar endavant un projecte de país. Els obstacles han estat múltiples, des de la mateixa situació interna, amb dinàmiques desintegradores, fins a unes relacions amb l'antiga metròpoli i la resta del món sempre difícils.

Una sèrie de factors han situat Algèria entre els països del sud del Mediterrani més influents en la política europea: un potencial humà de 27 milions d'habitants molt dinàmic a nivell demogràfic (el 70% dels seus habitants són menors de 30 anys); riqueses energètiques al subsòl abundants, barates i fàcils d'explotar (sobretot gas i petroli); una situació geogràfica privilegiada dins l'entorn del Magrib i el Mediterrani Occidental; la seva proximitat amb Europa i, finalment, la importància de la comunitat algeriana resident al continent europeu, sobretot a França.

Tampoc no s'ha d'oblidar la dimensió de les relacions de caràcter econòmic que Algèria manté amb el vell continent, que han establert uns nexes d'interdependència molt forts. Dels acords sobre el gas algerià que arriba a Europa a través dels gasoductes transmediterranis -cap a Itàlia via Tunísia i cap a Espanya passant pel Marroc- en depèn bona part de la capacitat energètica d'aquests països.

Els mitjans de comunicació acostumen a simplificar la situació de guerra civil encoberta a un problema d'integrisme islàmic radical i la contextualitzen en un país on mana la irracionalitat dels atemptats sense mesura. A més, la violència d'Algèria que es

dóna a conèixer sempre la provoquen els mateixos, els integristes. Gairebé mai la premsa es fa ressò de la repressió que les forces de seguretat exerceixen sobre la població civil. Però el que menys s'explica, i per això es fan tan difícil de comprendre, són les causes d'aquesta guerra civil larvada que provoca, any rere any, un degoteig de morts i massacres sense cap final visible. Les causes caldria buscar-les, en primer lloc, en el fort descontentament social generat per la crisi econòmica que viu el país, però també en la corrupció que durant molts anys ha caracteritzat els successius governs del Front d'Alliberament Nacional (FAN). El rebuig popular a la misèria i la corrupció es va traduir en la victòria obtinguda pel Front Islàmic de Salvació (FIS) a les eleccions municipals del 1990 i a les legislatives del 1991. Aquesta va ser la manera com els algerians van manifestar la seva oposició a un règim que s'havia oblidat d'ells.

Algèria és un país amb moltes possibilitats de desenvolupament, però té tres aspectes negatius que en certa manera ho impedeixen: el 90% del territori és desèrtic, la majoria de la població és analfabeta i, després de la guerra de la independència (1954-1962), ha viscut trenta anys sota el poder monopartidista i autoritari del Front d'Alliberament Nacional, amb el consegüent estancament de les institucions i de l'economia nacional.

En aquest període, el Govern va donar prioritat al desenvolupament de la indústria sobre l'agricultura i a l'ensenyament de l'àrab sobre el bilingüisme àrab-francès, sense tenir en compte que l'alimentació i l'educació són la base de qualsevol equilibri social. La política adoptada pel president Chadli Ben Jedid des dels anys vuitanta, caracteritzada per la burocratització de l'Estat i l'immobilisme econòmic, va contribuir al progressiu descontentament de la població i la crispació social va passar a un primer pla. El Front Islàmic de Salvació (FIS), una organització clandestina liderada per l'islamista Abasi Madani, va recollir tot aquest malestar en una crida a la rebel·lió popular contra el Govern. Les represàlies no es van fer esperar i l'Exèrcit i la policia van endurir les actuacions contra la població civil. Els disturbis es van acabar estenent arreu del país i el Govern va haver de declarar l'Estat de setge.

En un context de conflictivitat social i de guerra civil larvada l'integrisme es va escampar com la pólvora entre les capes socials més desesperançades i sobretot entre uns joves irats i sense expectatives econòmiques de futur. El poder no tan sols no solucionava els problemes més bàsics de la població sinó que exercia una repressió brutal, mentre que els nous líders els retornaven l'esperança d'una millora i els proporcionaven una guia per aconseguir-la: la religió.

Per tal d'evitar conseqüències pitjors, l'any 1989 el Govern va anunciar una reforma constitucional que va donar pas a un període d'obertura democràtica i multipartidisme en què el totpoderós FAN va esdevenir un partit més entre la desena de noves formacions polítiques que es van crear al país. Acabat de sortir de la clandestinitat, el FIS va guanyar amb contundència les eleccions municipals del 1990. La seva victòria es va atribuir en gran part a un vot de càstig al FAN, però les causes de l'èxit dels islamistes són diverses i més complexes.

El primer any dels FIS com a partit polític legalitzat va ser el del triomf i la consolidació. Joves convençuts, idealistes i amb poques expectatives de futur conformaven la militància més fidel, i el partit els aportava esperances i un objectiu pel qual lluitar: participar en el sanejament del país amb la imposició d'una república islàmica. Com diu Lahouari Addi, professor de l'Institut d'Estudis Polítics de Lió, el que els integristes proposaven era una refosa de les institucions i les confiaven a la sobirania de Déu:

“Fan una crida a Déu per limitar l'arbitratge de l'administració, ja que uns responsables de l'Estat temorosos de Déu i obedients als textos divins no seran mai corromputs”.

L'actuació conjunta, no obstant, exclouïa per principi qualsevol possibilitat d'iniciativa personal: la força de l'Islam es troba en el conjunt, en la unió. Per això calia allunyar Occident del pensament dels joves àrabs i adoctrinar-los segons la llei islàmica. En aquesta primera etapa, el FIS no només va créixer en militància sinó que va comptar amb el suport econòmic del món àrab, especialment dels Emirats Àrabs i Kuwait, països que fomenten l'expansió de l'Islam. Després de la guerra del Golf, l'Iran –ja sigui de manera directa o bé a través del Sudan– es va convertir en la principal font de recursos econòmics de l'estranger.

Per la seva banda, el FIS continuava estenent les seves idees a través de les mesquites, una xarxa de comunicació molt poderosa als països islàmics. Els milers de centres d'oració repartits arreu del territori algerià, servien de plataforma des d'on fer sentir cada setmana el seu missatge político-religiós (els divendres, equivalent al nostre diumenge) i parlar als fidels cinc cops al dia (el nombre de pregàries diàries obligades per l'Al-Corà). Aquesta havia estat el mecanisme de difusió política encoberta durant els anys anteriors i ho va continuar sent fins a passar de nou a la clandestinitat, el 1992. Els màxims líders del FIS, Abassi Madani i Ali Benhadj, tots dos imams, van aconseguir cohesionar i organitzar un potent moviment d'oposició al règim algerià a les mateixes mesquites, des d'on adoctrinaven els seus fidels religiosament i políticament amb l'objectiu final de crear un Estat islàmic. A més a més, el FIS també s'encarregava de cobrir les necessitats més bàsiques de la població a través d'una complexa xarxa d'associacions assistencials i culturals, creada ja des de els anys de la il·legalitat.

Així doncs, després de la victòria a les municipals, els islamistes van multiplicar l'agitació social i van reclamar eleccions presidencials anticipades: volien governar a nivell estatal. L'any 1992, un cop d'Estat va impedir que un FIS guanyador en les eleccions legislatives pogués governar Algèria. Els seus màxims dirigents van ser perseguits i empresonats i el partit va ser dissolt el gener del 1992 per ordre del Tribunal Superior algerià. Madani i Benhadj, els dos principals líders, van ser condemnats a 12 anys de reclusió per un tribunal militar, però bona part dels seus dirigents ha continuat treballant en la clandestinitat a Algèria o des de països com Bèlgica, Alemanya o els Estats Units, on han rebut l'estatus de refugiats polítics.

El 1994, l'Estat Major algerià (els militars) va escollir Liamin Zerual, fins aleshores ministre de Defensa, nou president d'Algèria. Zerual era aleshores partidari del diàleg amb els islamistes, però les converses van fracassar. El FIS es va reorganitzar i es va iniciar una dinàmica d'accions violentes que va portar a la lluita armada directa contra l'Estat. Entre les estratègies de terror utilitzades, gairebé totes amb la població civil com a víctima principal, el FIS va amenaçar d'atemptar contra tots els estrangers que hi hagués a Algèria a partir de l'1 de febrer del 1994. La promesa es va fer efectiva i a mitjans de mes 27 persones, entre periodistes, religiosos i membres de les administracions estrangeres al país havien estat assassinats i, com a conseqüència, uns 10.000 estrangers van marxar del país.

Al maig del 1994, el Grup Islàmic Armat (GIA), format per integristes radicals molt violents propers a les tesis del FIS, van reivindicar el seu primer atemptat: l'assassinat de dos religiosos francesos i un belga. Segons les seves pròpies paraules aquest era un primer pas en **“l'aplicació de la política de liquidació dels jueus, dels cristians i dels descreguts de la terra musulmana d'Algèria”**. Però no només els estrangers han estat víctimes directes de l'escalada de la violència dels grups radicals. Les dones algerianes que durant anys havien estat lluitant per sortir de la marginació a què l'Islam més radical les pretenia sotmetre també van ser objecte dels atacs integristes.

Des de l'any 1992 han mort a Algèria més de 60.000 persones. La violència que exerceixen tant els grups integristes com les forces de seguretat de l'Estat tenen atrapada i

aterroritzada la gran majoria de la població civil. Però les notícies esfereïdores que arriben a Occident sobre les massacres només són una part d'aquesta violència. El control ferri que l'Estat porta a terme sobre les informacions que es proporcionen de cara a fora fa que se'ns presentin com a únics culpables de la violència a Algèria els grups integristes. El juny del 1994 el govern d'Alger va decretar la prohibició de difondre informacions independents sobre atemptats o enfrontaments armats a excepció de les que fossin elaborades per l'agència oficial de notícies. El que no es dona a conèixer, evidentment, són els casos de violència exercida pel mateix Exèrcit, ni com aquest se serveix de la repressió i la tortura per intentar acabar amb els grups integristes. La violència de l'Estat -també la dels integristes armats- ha estat denunciada per Amnistia Internacional (AI) i per la Lliga Àrab per a la defensa dels Drets Humans. Un informe d'AI del 25 d'octubre del 1994 assegurava que les forces governamentals i els grups islamistes armats havien **“assassinat salvatgement milers de civils algerians, víctimes de la violència arbitrària que s'intensifica cada dia que passa”**.

La premsa independent que havia sorgit durant el període de transició democràtica del país, ha anat desapareixent a causa de les pressions econòmiques exercides per l'Estat i perquè molts dels seus periodistes han esdevingut objectius d'atemptats, inspirats i duts a terme tant pels integristes com pel mateix Govern.

A finals del 1994, el president Zerual va fer un gir en la seva política. Va obrir una ronda de diàlegs amb els islamistes i va convocar eleccions legislatives per a finals del 1995 en un intent d'evitar que el conflicte acabés desembocant en una guerra civil de dimensions incontrolables. Però per això van ser necessaris dos gestos: la rehabilitació de l'ala política del FIS -mitjançant l'alliberament dels seus dirigents i l'anul·lació de la dissolució del partit- i la desaparició de qualsevol acte de violència tant per part de l'Exèrcit (tortura i repressió) com dels integristes (atemptats i segrestos).

Els partits confessionals com el FIS i partits d'esqueres com el Front de Forces Socialistes, el Partit dels Treballadors o l'antic partit únic FAN no van poder participar en les eleccions. Tot i així, es van poder presentar partits poc representatius i amb poques possibilitats de victòria com els islamistes moderats de Hamàs o el partit antiislamista bereber. La participació popular en els comicis va ser molt alta (74,92%) i la victòria de Zerual, aclaparadora (61,3% dels vots). Els resultats van ser acceptats per totes les parts, fins i tot pel FIS, que va reconèixer la victòria del president i li va oferir una treva i la possibilitat d'iniciar el diàleg.

El fet que una gran part de la població algeriana hagi de sobreviure en condicions molt precàries, amb un índex molt elevat d'atur i que el nombre creixent de joves que s'incorpora a l'edat de treballar tinguin molt poques possibilitats de tirar endavant, explica que la situació d'instabilitat social hagi derivat en una divisió de la població: uns miren cap a Orient i reclamen una república islàmica que els uneixi en un front comú per a un futur millor. Els altres, titllats pels islamistes d'individualistes i mancats de fe, miren cap a Occident, enlluernats per les imatges d'abundància que els arriben del Nord.

Les últimes eleccions legislatives del juny del 1997, que ha guanyat la Reagrupació Nacional Demòcrata (RND) del president Zerual, han donat pas al primer Parlament multipartidista des de la independència d'Algèria. Els 106 observadors internacionals de 30 països de l'ONU designats per supervisar els comicis, no obstant, van dictaminar que el procés electoral havia estat **“mancat d'objectivitat per la carència de llibertat”** en l'exercici de la seva missió -tot i que no van parlar de frau- en part de l'escrutini algerià. L'oposició sí que va denunciar que hi havia hagut frau electoral, però el Govern no en va fer cas. A partir de l'informe de l'ONU, els governs occidentals han d'establir ara els criteris per al futur de les relacions amb Algèria i amb aquesta intenció la Unió Europea va enviar, l'hivern del 1998, una delegació per veure sobre el terreny quin era l'estat real de la

situació.

2. El conflicte i les parts

Salima Ghezali, directora del diari algerià *La Nation*, definia a principis del 1997 la situació d'Algèria amb aquestes paraules:

“És una guerra civil. No és una guerra oberta ni declarada, però estem en una situació de guerra civil. El conflicte s’inicià amb la violència islamista. Després s’agreuja i el Govern creà les milícies. Hi ha civils que han pres les armes contra el poder constituït i hi ha civils que han estat armats pel poder constituït. Avui hi ha forces armades, militars, policia, grups armats islàmics i grups de ciutadans organitzats en milícies. Aquests són els elements que protagonitzen la guerra civil a Algèria” (*El viejo topo* nº 103, gener del 1997).

La divisió de la societat algeriana i l'esclat de la lluita armada no es pot justificar per la crisi econòmica resultant dels 30 anys de govern socialista autoritari, per la situació caòtica o per la corrupció. El mal és molt més greu. Els islamistes estan convençuts que trobaran la seva identitat (en el cas d'Algèria, perduda amb la colonització) en la religió, i això no es pot entendre des d'un Occident cada cop més laïcitzat.

Després del cop d'Estat del 1992 i la il·legalització del FIS, la guerra latent ha esdevingut definitivament una guerra entre l'Exèrcit i els islamistes. La societat algeriana es troba ben bé al mig, entre els atemptats indiscriminats dels radicals i la repressió física i psicològica d'un Exèrcit que la remet al colonialisme.

Al conflicte algerià s'enfronten dues parts de la societat clarament diferenciades. A més dels sectors més partidaris d'una islamització de la societat contraposats a aquells que busquen un model occidental, la divisió també es tradueix a les esferes del poder.

Entre els sectors dirigits, la polarització està protagonitzada, d'una banda, pels islamistes, i de l'altra, pel Govern.

2.1. Els islamistes.

La tornada al fet religiós està protagonitzada per dues orientacions islàmiques diferents: L'Islam modern, oficial, on l'Estat musulmà mana sobre la llei islàmica. No admet una separació entre Estat i religió, però accepta l'adaptació del dret religiós al món modern.

L'Islam radical, que apareix com a portador d'una regressió social, d'un conservadorisme extrem que utilitza contra els efectes nocius d'una modernització que creu que és imposada. Vol sotmetre el món modern a una concepció totalitària del dret religiós: la *xària* (llei islàmica). Per a l'Islam radical, la religió mana sobre l'Estat musulmà.

A Algèria, aquestes dues concepcions de l'Islam s'enfronten entre elles d'una manera fraticida, i alhora totes dues van contra el Govern: la primera, a través de la via democràtica (per exemple el Moviment de la Societat per la Pau, segon partit més votat als últims comicis); la segona amb la lluita armada liderada pel GIA.

2.2. El Govern.

Segons Sami Naïr, professor de la Universitat París VIII, l'estratègia governamental consisteix a enfortir en primer lloc la cúpula militar per evitar escissions, i a continuació facilitar l'accés d'un president capaç de dur a terme una transició democràtica després d'haver afeblit la força social dels islamistes. El president escollit va ser Liamin Zerual, exministre de Defensa.

Segons l'arabista Gemma Martín (professora de la Universitat Autònoma de Madrid i directora de l'Àrea Magreb-Oriente Medio del Centro Español de Relaciones Internacionales), l'estratègia de debilitació del FIS per part del Govern s'ha organitzat al voltant de tres eixos:

El foment de mesures econòmiques favorables a la burgesia urbana (alguns sectors de la qual donen suport al FIS), a través de facilitar les inversions en àmbits molt rendibles, com per exemple el sector immobiliari o el d'importació-exportació. També s'ha impulsat la creació de llocs de treball *polítics* -aparentment improductius- per als joves, en un intent d'allunyar-los de les milícies.

En termes polítics, el Govern ha permès l'expansió de l'islamisme moderat per intentar que aquest absorbeixi l'islamisme que hi ha a certs sectors de la societat.

Les accions del GIA i la seva crida a la guerra santa permeten al règim legitimar la seva lluita antiislamista de cara a la resta de països, ja que la manipulació informativa fa que s'identifiqui tota la *guerrilla* islamista amb els excessos del GIA. La imatge de l'extremisme facilita que Alger rebí el suport de la comunitat internacional, que vol evitar que algú dia les riqueses energètiques algerianes puguin caure en mans de l'integrisme radical.

El suport econòmic internacional fa pensar que la lluita contra el radicalisme islàmic li és molt més rendible al govern Zerual que no pas repartir-se el poder amb l'oposició. A més, és fàcil veure que es donen les condicions favorables a una radicalització política i al sorgiment de grups integristes islàmics armats a d'altres països del Magrib com Tunísia o el Marroc. Aquestes condicions es podrien extremar si els islamistes arribessin al poder a Algèria, i això facilita encara més el suport internacional a l'actual règim.

De tota manera, el suport econòmic i financer internacional no evita que la crisi social empitjori cada dia. La població és víctima d'una violència que assassina, però també d'un Govern que no dubta a fer servir la brutalitat com a mètode efectiu de repressió. La periodista algeriana Salima Ghezali exerceix des de fa temps una denúncia infatigable contra un Govern i un Exèrcit que empresonen i torturen arbitràriament molts algerians, sense que la premsa del país ho mencioni.

3. Missatgers de la sang

El món occidental rep les informacions de la realitat algeriana a través de les agències de notícies o dels corresponsals. Des de les terres algerianes, les informacions arriben amb tots els matisos propis que atorgui el periodista o amb els condicionaments, fins i tot existencials, que aquest estigui vivint a Algèria.

El diari *El País* tenia fins a mitjans de l'any 1996 de corresponsal a Alger, Ferran Sales, que va ser expulsat del país i que es va traslladar a Rabat (Marroc).

La Vanguardia ha mantingut el contacte amb les informacions algerianes a través del servei especial de Kim Amor, igualment des de Rabat.

Les informacions d'Algèria que *El País* i *La Vanguardia* ens porten a casa nostra tenen una missió d'emmagatzematge informatiu. És a dir, la societat occidental es limita a acumular les informacions com a simple acte mecànic, sense deixar que entrin de debò en la pell de cadascun dels ciutadans. Les notícies algerianes venen massa sovint tenyides de sang, ja que l'única percepció de la realitat per a un occidental és la dels atemptats i de les massacres. Els mitjans de comunicació no revelen les altres realitats d'Algèria, com podrien ser les culturals o les socials, perquè no són noticioses. La sensació d'un observador europeu és que la mercaderia informativa és sempre la mateixa i que l'acumulació de notícies arriba amb una minvada orientació reflexiva sobre el conflicte. Així, Algèria es converteix en un mer país pintat a qualsevol mapamundi de color vermell

sangonós.

Aquesta realitat periodística es pot aplicar a múltiples conflictes mundials, que semblen que tenen una *clonicitat* informativa. Ara, bé els matisos ens fan veure aquestes repeticions amb una diferenciació palesa. Per intuir i descobrir els matisos i les diferències sobre les informacions publicades a la premsa a Catalunya, presentem una anàlisi que aborda dos fronts informatius. Un primer on s'analitzen els aspectes més diferenciadors sobre les informacions publicades arran de tres atemptats a Algèria. Per a aquest apartat hem escollit tres notícies publicades pels diaris *El País* i *La Vanguardia*. La raó per la qual hem escollit aquests dos mitjans de comunicació és perquè, bàsicament, són els que ofereixen més informacions -i d'una manera més continuada- sobre Algèria. A més també contenen aportacions, amb un contingut més analític sobre el conflicte que altres diaris catalans. En segon lloc hem fet una anàlisi dels editorials de tots els diaris publicats a la ciutat de Barcelona (*Avui*, *Diari de Barcelona*, *El País*, *El Periódico*, *La Vanguardia*) quan va tenir lloc el cop d'estat a Algèria al gener del 1992, per assabentar-nos de quina va ser la reflexió i el posicionament de la premsa catalana respecte a la fi de la primera experiència democràtica algeriana.

En el conflicte algerià, les informacions d'*El País* i *La Vanguardia* es poden assimilar bé i les diferències, a priori, són inapreciables o fins i tot inexistents. L'anàlisi feta de tres informacions sobre el conflicte algerià que van publicar posa en evidència que els titulars són l'autèntica brúixola informativa de les notícies, i l'element que diferencia l'estil i el punt de vista dels dos rotatius.

Així, en les notícies que van publicar sobre un atemptat amb cotxe bomba que va tenir lloc a Alger el 25 de gener del 1995, i sobre un altre atemptat molt similar contra la Casa de la Premsa, també a Alger, el 12 de febrer del 1996, es pot comprovar com els titulars del diari *La Vanguardia*, subjectivitzen la culpabilitat de l'acció terrorista als integristes, i titulen d'una manera força espectacular: **“Los integristas provocan una masacre al hacer estallar un coche bomba en el centro de Argel”**. (*La Vanguardia*, 31-1-95); **“Matanza de los integristas en Argel”** (*La Vanguardia*, 12-2-96).

Als titulars de les mateixes informacions al diari *El País*, la culpabilitat de l'acció no es dona als integristes: **“Un coche bomba causa 38 muertos y más de 250 heridos en el centro de Argel”** (*El País*, 31-1-95); **“18 muertos y 52 heridos en Argel en un atentado con coche bomba contra la Casa de la Prensa”** (*El País*, 12-2-96).

En aquell moment ningú no s'havia responsabilitzat encara de l'atac, i així ho recull *El País*, mentre que *La Vanguardia* atribueix directament l'acció als integristes.

Una altra diferència que s'observa és que *El País*, als seus dos titulars, quantifica la informació amb xifres concretes de morts i ferits, mentre que *La Vanguardia* mesura la magnitud de l'atac amb dos termes, **“masacres”** i **“matanza”**, més inconcrets, però que donen a entendre una gran quantitat de víctimes i que tenen una connotació important d'espectacularitat.

En una altra ocasió, els titulars tornen a evidenciar la diferència de criteris informatius entre els dos diaris. En relació amb la mort d'un grup d'integristes per part de l'Exèrcit algerià (26 de març de 1995), *La Vanguardia* publica: **“El ejército abate a 300 integristas en una vasta operación en Argelia”**. El titular informa que és l'Exèrcit el protagonista del fet i qui ha reduït els presumptes terroristes. *El País*, en canvi, titula: **“Más de 300 integristas mueren en una emboscada del Ejército al suroeste de Argel”**, i per tant el protagonisme se l'emporten els integristes, que moren víctimes d'un parany. En aquests titulars la diferent connotació dels termes **“abate”** y **“mueren”**, torna a mostrar una dualitat informativa ja que el verb “abatir” té un significat més atenuant, és gairebé un

eufemisme informatiu, mentre que “morir” és una sentència clara ja que en definitiva es va aconseguir posar fi a la vida dels integristes. Però no s’acaba aquí la reflexió sobre aquests titulars.

Els dos titulars descarreguen de responsabilitat a l’Exèrcit. El que utilitza ‘abate’ perquè edulcora l’acció de matar i que usa ‘mueren’ perquè gairebé sembla que morin sols. Per suposat el lector comprèn que ha ocorregut, però ho carrega ideològicament de forma diferent si la frase està contruïda d’una manera o altra. Per expressar-ho plàsticament, la reflexió que s’imposa és, per què no es va titular, per exemple, “L’exèrcit assassina 300 integristes a Algèria”, entre d’altres models de titulars amb els quals s’expressaria un rumb informatiu diferent?

La diferenciació informativa també es pot detectar en altres parts de la notícia. *La Vanguardia*, per exemple, fa judicis prematurs i hipòtesis que no s’han contrastat en la informació del 31 de gener de 1995 (“**Los integristas provocan una masacre al hacer estallar un coche bomba en el centro de Argel**”), com ho demostra la inclusió de condicionals de l’estil “**podría ser una respuesta de los extremistas islámicos al primer aniversario del nombramiento de Liamin Zerual como jefe del Estado Argelino**” o “**la estrategia de las autoridades parece centrarse ahora en la convocatoria de elecciones presidenciales**”, interpretacions i supòsits que es van repetint al llarg de la informació.

Una altra diferenciació entre les informacions dels dos diaris és el fet que *La Vanguardia* dona més relleu a les accions governamentals. Aquest aspecte es pot comprovar quan en la mateixa notícia del 31 de gener de 1995 es troben de manera reiterada la relació de l’atemptat amb l’aniversari del president algerià Liamin Zerual, (“**se produjo coincidiendo con el primer aniversario del nombramiento del general retirado Liamin Zerual**” / “**podría ser una respuesta de los extremistas islámicos al primer aniversario del nombramiento de Liamin Zerual como jefe del Estado Argelino**”).

En les seves informacions sobre Algèria, *La Vanguardia*, basa més la notícia en les informacions que rep de les fonts governamentals, com ho demostra el fet que gairebé són les úniques fonts que esmenta. *El País*, en canvi, recull altres fonts informatives com les dels observadors, diplomàtics, o fins i tot l’opinió de la mateixa gent del carrer que ha presenciat l’atemptat. També recull un ventall informatiu més ampli de la societat algeriana, i es fa ressò, per exemple, de l’alliberament del fill del líder d’un grup islàmic que estava empresonat.

Aquests matisos fan que la informació d’*El País* tingui un estil més viu i imparcial i que s’expliqui d’una manera més propera al reportatge, mentre que *La Vanguardia*, manté una exposició que es basa més en l’estructura clàssica de la notícia.

Tot i que les informacions analitzades fins ara estan lluny en el temps, les diferències en el tractament informatiu per part dels mitjans de comunicació occidentals sobre Algèria no són aïllades, ni particularment ni cronològicament, com ho demostren les dues informacions publicades a *El País* el setembre del 1997.

El 7 de setembre del 1997, en una crònica firmada per Pedro Canales desde Rabat, *El País* titulava així la seva informació: “**Un grupo radical mata a cuchilladas y hachazos a 63 personas en la capital de Argelia**”. Al lead de la informació ja es detecta la primera diferenciació informativa, perquè al “**grupo radical**” se li atribueix la denominació de “**supuestamente islamistas**”. Quan es llegeix tota la notícia no es troba cap referència més a l’autoria dels fets, només la descripció d’aquesta matança. Aquest buit informatiu denota com n’és de fàcil i perillós, en les notícies sobre Algèria, precipitar-se a buscar la culpabilitat dels assassinats sense tenir cap dada ni font solvent. Però un fet que demostra aquesta desorientació i la irregularitat informativa sobre la situació d’Algèria, és

el contrapunt que aporta una altra informació d'*El País*, **“Indicios de que un sector del régimen argelino tolera la violencia”** (13-9-97) escrit pel periodista del *The New York Times* Roger Cohen, en què apunta que la matança a la qual ens referiem en la informació anterior podria haver estat obra del règim Algerià: **“La ola de matanzas ocurridas en las afueras de Argel, que en un primer momento no recibieron explicación por parte del Gobierno, ha planteado la posibilidad de que una virulenta lucha de poder haya estallado en el seno de la opaca oligarquía que gobierna Argelia con el apoyo del ejército”**. El periodista justifica aquesta suposició en el fet que ni la policia ni l'exèrcit van actuar en cap moment per impedir-ho: **“Los atentados perpetrados por hombres encapuchados.. tuvieron lugar cerca de barracones militares o de comisarías de policia. En ninguno de los dos casos hubo indicio alguno de un intento de intervención por parte de las autoridades”**. (*El País*, 13-9-97)

Tots aquests exemples posen en evidència el grau de turbulències comunicatives que pateixen les informacions que provenen d'Algèria i que, en certa manera, marquen els camins de la dual, complexa i conflictiva societat algeriana.

Només amb el contrast i la reflexió dels fets més simples es pot aconseguir una visió més global i alhora més propera a la realitat d'aquells esdeveniments que, com el conflicte algerià, necessiten una certa dosi analítica i de comprensió vital per evitar, com recordava la directora del setmanari algerià *La Nation*, Salima Ghezali que **“el més perillós en un conflicte civil, és la solidaritat selectiva: plorar per certes víctimes i no fer-ho per les altres”** (*Avui*, 28-10-96).

4. La primera relliscada

Si ja és un fet lamentable el tractament que acostumen a fer els mitjans de comunicació sobre les informacions que genera la realitat algeriana, al posar gairebé exclusivament l'accent en els crims dels grups integristes i al callar o donar menys pes a la violència de l'Exèrcit, no menys denunciable va ser la presa de posició que van fer els mitjans de comunicació just després del cop d'Estat del gener del 1992.

Hem fet una ullada als editorials publicats arran del cop d'Estat militar [reproduïts en l'annex d'aquest capítol] i hem pogut comprovar com tots els diaris que es publicaven a Catalunya s'hi van posicionar a favor. El cop d'Estat va interrompre el procés de democratització que havia començat l'any 1989, després d'un seguit de revoltes populars que tenien la seva arrel en la desastrosa situació econòmica del país magribí.

El llenguatge utilitzat pels mitjans de comunicació en els respectius editorials va ser una autèntica obra d'enginyeria propagandística, dirigida a manipular l'opinió pública en favor de l'acció militar i mostrar els integristes com un moviment antidemocràtic, un fet que, pels diaris, justificava la intervenció de les forces de seguretat per impossibilitar la seva arribada al govern. Els diaris van optar per carregar contra els integristes i van parlar d'ells sempre en clau negativa. Com a exemple, una de les frases de l'editorial d'*El Periódico*: **“Cada vegada es veu més difícil desactivar l'islamisme creixent a Algèria”** (13-1-92). El fet d'utilitzar la paraula “desactivar” impregnava l'islamisme d'un caràcter explosiu i això sol ja indueix a pensar que eren els únics responsables del vessament de sang que hi havia hagut fins aleshores i del que encara sacseja el país.

El *Diari de Barcelona* (13-1-92), quan va fer referència a la més que probable victòria per majoria absoluta del FIS a la segona volta de les legislatives, deia que els integristes aconseguirien el **“control del país”**. Quan a Catalunya o a Espanya una força política guanya unes eleccions per majoria absoluta es diu que governarà el país i no pas

que el controlarà. El mateix diari, quan va recordar les revoltes populars del 1989 en què els ciutadans algerians van obligar el règim militar a impulsar l'obertura del procés de democratització paralitzat pels mateixos militars al gener del 1992, va dir que aquestes revoltes van ser **“manipulades”** pels dirigents del FIS. El fet de fer servir el qualificatiu “manipular”, sinònim en aquest cas de “liderar”, donava un sentit pejoratiu que posava sota sospita qualsevol acció i legitimitat dels integristes.

De la mateixa manera que un diari sempre ha de ser curós amb l'ús del llenguatge, encara és més perillós que sigui poc rigorós amb les informacions a l'hora de tractar aquest conflicte. Així trobem que *El País* (13-1-92) fa servir la paraula “sorprenent” per parlar del triomf del FIS a les eleccions municipals del 1990. ¿Sorprenent per a qui? Un diari com *El País* hauria de tenir constància, o potser la tenia i no la va voler esmentar, que el triomf dels islamistes en aquestes eleccions era força previsible. A finals dels anys vuitanta la pèrdua de confiança de la població algeriana envers els seus governants era creixent i els dirigents del FIS van saber cohesionar i organitzar tot aquell descontentament i crear un moviment d'oposició amb representació de gairebé totes les classes socials del país.

Els diferents editorials publicats aquells dies donaven com un fet segur que l'arribada del FIS al poder (acabava de guanyar de manera aclaparadora la primera volta de les eleccions legislatives) suposaria un pas enrere en el desenvolupament i la democratització d'Algèria, un país que acabava de votar lliurement per segona vegada en la seva història. Però allò que els editorials deien que eren els interessos suprems dels ciutadans no admetien la instauració al poder d'una força que, segons, ells, representava un perill per a la mateixa democràcia.

Els editorials qualificaven els islamistes de contraris a la democràcia i al pluralisme, però el cert és que els líders del FIS havien fet declaracions de to tolerant i negociador durant els dies precedents als comicis.

Una de les argumentacions que es repetia més en els editorials era la possibilitat que Algèria es convertís en un nou Iran i el perill que l'experiència es pogués estendre a la resta de països del Magrib.

En aquest sentit el *Diari de Barcelona* deia sobre el triomf de l'integrisme islàmic en un editorial del 12 de gener del 92:

“Podria representar a l'est un revifament de la figura de Gaddafi i la conseqüent amenaça, en termes diferents, tant per Egipte com per Israel i provocar, a l'oest, un increment molt perillós de l'integrisme a Tunísia i al Marroc.”

L'endemà, l'*Avui* definia la victòria electoral com **“una situació políticament explosiva: la instal·lació en ple Magrib, a un pas d'Europa i enmig d'un polvorí demogràfic i social, de la segona experiència d'Estat islàmic, de República dirigida pels fonamentalistes religiosos (...) molt més pròxima i més activa que l'amenaça iraniana”**. (13-1-92)

El Observador també feia referència a aquest suposat perill:

“Vet-aquí l'exemple del que va passar arran de la presa del poder dels aiatol·lah a l'Iran, que van convertir per decret els Estats Units en “el Gran Satan” i es van transformar en un perill per a l'estabilitat internacional.” (14-1-92).

Aquestes crítiques, però, no tenien en compte les diferents maneres d'entendre la vida social i política que hi ha entre els musulmans xiïtes (els de l'Iran) i els sunnites (que són majoritaris al món àrab).

Els diaris van entendre la victòria del FIS, no com la resposta natural d'un poble als abusos d'un règim militar per la via d'unes eleccions lliures i sense coercions, sinó com una amenaça a un Estat molt proper a Occident, però que en últim terme acabava de perdre democràticament el suport dels seus ciutadans. En aquest sentit esdevé tota una declaració de principis la reflexió sobre la victòria islamista de Salima Ghezali, periodista i directora del diari *La Nation*:

“El poble algerià està preparat per a una vida política lliure i pluralista, una vida que inclou els islamistes. Són una tendència de fons de la nostra societat que no pot ser esborrada d'un cop de ploma o d'una canonada. Expressen problemes reals i proposen solucions amb les quals jo no estic d'acord. Si se'ls exclou, no tindran més remei que continuar expressant-se a través de la violència”. (*El País*, 2-12-95).

Però el que és encara més sorprenent i incomprensible és el doble llenguatge que van fer servir alguns dels mitjans en l'enfocament de les seves informacions, ja que per una banda van criticar de manera ferotge la cúpula militar que dirigeix el país des de la seva independència, mentre que de l'altra van aplaudir el cop d'Estat d'uns militars que, segons els propis mitjans, són corruptes i incapaços de tirar endavant el país. El fenomen va ser comú a tots els diaris:

Al Diari de Barcelona:

[Els dirigents del FAN) “establerts en el poder, van anar teixint una xarxa de privilegis i de corrupcions que els va valer una gran impopularitat durant la crisi econòmica dels anys 80.” (13-1-92).

A l'Avui:

“... la desastrosa gestió econòmica dels últims anys del FAN -l'esquerra laica i autoritària que havia governat el país des de la guerra contra els francesos...” (14-1-92).

A El País:

“...arran de les revoltes populars que van donar la mesura del descrèdit d'un sistema de partit únic dominat per funcionaris incompetents i corruptes.” (13-1-92).

A La Vanguardia:

“El descrèdit del FAN des que va assumir la gestió de la república fa trenta anys s'ha vist en els errors de la seva orientació internacional, en la planificació econòmica i en el seu autoritarisme polític.” (13-1-92).

Doncs, si són corruptes, incompetents i autoritaris ¿per què se'ls dona el beneplàcit per continuar dirigint un país quan han demostrat que no en són capaços? ¿No és la premsa la primera que hauria d'haver criticat el cop d'Estat i defensar el procés de democratització?

La premsa ha jugat un paper fonamental en el desenvolupament de la situació de guerra civil encoberta que viu a Algèria. Des d'aquest primer suport explícit al cop d'Estat, els mitjans de comunicació han continuat quantificant les morts d'aquest sagnant enfrontament sense explicar-ne les causes i legitimant l'actual govern amb un tractament informatiu parcial de les notícies que genera l'enfrontament entre l'Estat i els extremistes islàmics.

BIBLIOGRAFIA

- AGUIRRE, M (ed.). *Raíces de los conflictos armados: anuario del CIP 1995-96*. Barcelona: Icaria, 1996. 272 pàgs.
- BALTA, P. *Islam. Civilización y sociedades*. Madrid: Siglo XXI, 1994. 250 pàgs.
- BALTA, P. *El gran Magreb. Desde la independencia hasta el año 2000*. Madrid: Siglo XXI, 1994. 322 pàgs.
- BERNARD, L. *El lenguaje político del Islam*. Madrid: Taurus, 1990. 191 pàgs.
- COSTA, J. (et alii). “L’Islam davant la modernitat. Algèria a la deriva (1962-1995)”. Treball d’investigació publicat a la revista de la Universitat de València, juny del 1995.
- DEVOLLUY, P; DITEIL, M. *El polvorín argelino: enigmas y violencias de la otra orilla*. Barcelona: Flor del viento, 1995. 331 pàgs.
- KHADER, B. *Europa y el Mediterráneo: del paternalismo a la asociación*. Barcelona: Icaria, 1995. Col. Anthrazyt, núm. 82. 151 pàgs.
- MONTABES, J; LÓPEZ, B. *El Magreb tras la crisis del Golfo: transformaciones políticas y de orden internacional*. Granada: Universidad de Granada, 1994. 350 pàgs.
- MONTBRIAL, T; JACQUET, P. *Ramses: Rapport Annuel Mondial sur le système économique et les stratégies*. Institut Français des Relations Internationales (IFRI). París: Dunod, 1996. 392 pàgs.
- NAÏR, S. *Mediterráneo hoy: entre el diálogo y el rechazo*. Barcelona: Icaria, 1995. Col. Anthrazyt, núm. 81. 127 pàgs.
- ROQUE, M.A. *Las culturas del Magreb*. Barcelona: Icaria, 1996. Col. Anthrazyt, núm. 97. 238 pàgs.
- SEGURA, A. *El Magreb: del colonialismo al islamismo*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1994. 381 pàgs.
- VV.AA. *Anuario Internacional Cidob 1995: Claves para interpretar la política exterior española y las relaciones internacionales en 1995*. Barcelona: Fundació CIDOB, 1996. 629 pàgs.

Diaris consultats:

- *Avui*, de l’1 d’octubre de 1995 al 30 de juny de 1997.
- *El País*, de l’1 d’octubre de 1995 al 30 de juny de 1997.
- *El Periódico*, de l’1 d’octubre de 1995 al 30 de juny de 1997.
- *La Vanguardia*, de l’1 d’octubre de 1995 al 30 de juny de 1997.

CRONOLOGIA

1954

- Setembre. Ahmed Ben Bella del Comitè Revolucionari d'Unió i Acció (CRUA), és escollit President de la República d'Algèria en referèndum.
- 1 novembre. Principi de la insurrecció a Algèria. Guerra d'alliberament nacional fins al 1962.

1965

- El coronel Huari Bumedian ordena la detenció de Ben Bella i s'erigeix cap del Consell de la Revolució i de l'Estat. El Front per a l'Alliberament Nacional (FAN) recull el descontentament i el suport de bona part de la població.

1970

- Algèria esdevé membre de l'Organització de Països Àrabs Exportadors de Petroli (OPAEP).

1975

- Aprovada la Constitució, que s'estableix com a llei fonamental de la República d'Algèria. Bumedian s'alia amb el FAN.

1976

- Bumedian és escollit president de la República d'Algèria.

1978

- Mor el president Huari Bumedian.
- El FAN escull Chadli Ben Jedid com a candidat a la presidència.

1989

- Se celebren eleccions democràtiques, que guanya Ben Jedid
- Comença l'etapa de multipartidisme polític

1990

- Juny. El Front Islàmic de Salvació (FIS) guanya les eleccions municipals a bona part del país.

1991

- 26 desembre. El FIS es proclama vencedor en la primera volta de les eleccions legislatives

1992

- Gener. L'Exèrcit porta a terme un cop d'Estat a Algèria i fa dimitir el president Ben Jedid. Es tanca el procés electoral i s'il·legalitza el FIS. Mohammed Boudiaf assumeix la presidència de l'Estat.
- Juny. Boudiaf mor assassinat a causa d'una conspiració interna. Ali Kafi és proclamat cap d'Estat.
- Entren en escena guerrilles islamistes com el Grup Islàmic Armat (GIA) o l'Exèrcit Islàmic de Salvació (EIS). Comencen les matances de població civil.

1993

- 21 setembre. Assassinat de dos tècnics francesos. El GIA dóna als estrangers uns mes de

marge per marxar del país.

1994

- 31 gener. Liamin Zerual, fins aleshores ministre de defensa, és proclamat nou cap d'Estat
- Maig. El GIA assassina dos religiosos francesos i un belga.

1995

- Gener. Vuit partits algerians de l'oposició signen a Roma, la Plataforma de Roma, en què es comprometen a respectar els principis democràtics. Esclata un cotxe bomba a Alger: 38 morts i més de 250 ferits.
- Març. L'Exèrcit mata 350 integristes.
- Novembre. Eleccions presidencials sense la participació dels partits islamistes. Liamin Zerual s'imposa per àmplia majoria a la resta de candidats.

1996

- 12 febrer. Un cotxe bomba col·locat a la Casa de la Premsa d'Alger fa 18 morts i 52 ferits.
- 18 novembre. Aprovada la Constitució algeriana, que legitima el poder de Zerual.

1997

- Juny. Eleccions legislatives guanyades per Zerual. Són les primeres des de la independència que han donat pas al primer Parlament multipartidista de la història d'Algèria.

ANNEX: Els editorials sobre el cop d'Estat de 1992

El Periódico- 13.1.92

L'exèrcit, contra els islamistes

Cop a Algèria

L'expectació sobre com s'evitaria l'accés dels islamistes al poder a Algèria es va resoldre anit amb l'anul·lació de tot el procés electoral, cosa que invalida la victòria obtinguda pel Front Islàmic de Salvació (FIS) en la primera volta dels comicis legislatius. Aquesta *solució* és molt més contundent que l'aplicada el dia anterior, quan el president de la República, Xadli Benjedid, va ser empès a presentar la dimissió del seu càrrec en el que sembla ser un cop d'Estat constitucional. Amb l'anul·lació del procés electoral, les noves autoritats algerianes ja no ajornen, sinó que impedeixen la celebració del segon envit dels comicis, que segons tots els pronòstics donaria la majoria absoluta al FIS.

El protagonisme de l'Exèrcit en aquest procés sembla ser decisiu. Es considera que les Forces Armades del país magrebí estan decididament disposades a impedir l'accés dels islamistes al poder al preu que sigui. El FIS, de moment, ja ha convocat manifestacions de protesta per avui, malgrat que encara que està per veure quina serà la seva reacció real arran de la contundent decisió del Consell de Seguretat, que ha pres les regnes del poder. L'únic cert és que cada vegada es perfila com a més difícil desactivar l'islamisme creixent a Algèria sense un vessament de sang.

El camí del país cap a la democràcia sembla que ha quedat definitivament frenat per por a la victòria en les urnes dels islamistes, que pretenen instaurar un règim teocràtic, l'estil del d'Iran.

El futur del Magrib depèn d'Algèria

La dimissió del president algerià Xadli Bendjedid, que es va produir inesperadament dissabte al vespre, s'interpreta com una maniobra a la desesperada per impedir que les forces integristes del Front Islàmic de Salvació (FIS) aconseguís el control del país en la segona volta de les eleccions legislatives que havien de celebrar-se dijous vinent. Així, amb el sacrifici del president que des de fa tretze anys governava Algèria, s'interromp un procés constitucional que hauria pogut acabar amb el FIS al poder.

Aquesta possibilitat, que era realment quasi un certesa, hauria representat un trasbals polític profundíssim a Algèria i, probablement, per extensió i a mig termini, a tot el Magrib. El FIS ja havia anunciat de fa temps la seva voluntat de reformar la constitució algeriana per imposar una legislació teocràtica islàmica, situada a les antípodes del socialisme laic i compromès amb el Tercer Món que, des que va aconseguir la independència de França, el Front d'Alliberament Nacional (FLN) va implantar a Algèria.

L'1 de juliol d'aquest any farà just trenta anys que la nació magrebina va aconseguir la seva independència i des d'aleshores ha estat governada pel FLN, que hi va impulsar en principi un gran procés de reformes i de modernització que va convertir Algèria en el país més desenvolupat de la zona. De mica en mica, però, les mateixes que havien comandat el procés primer de la independència de França i després de la resolució algeriana, establerts en el poder, va anar teixint una xarxa de privilegis i de corrupcions que els va valer una gran impopularitat quan la crisi econòmica dels anys 80 va començar a castigar la població. Així, l'octubre de 1988 van començar al Alger les revoltes violentes, manipulades ja pels integristes islàmics, que van forçar el règim del FLN a una obertura política, que va tenir lloc el febrer de 1989, que va consistir en una reforma en sentit democràtic de la constitució i a obrir la porta al pluripartidisme. Des d'aleshores el FIS, encapçalat per Abasi Madani, no ha fet sinó créixer i capitalitzar la frustració de les masses juvenils -a Algèria hi ha hagut una explosió demogràfica dels anys 70 ençà- fins situar-se en una posició òptima per arribar al poder.

Ara a Algèria, amb el FLN desbordat, ho pot passar tot, des d'una revolta dels integristes islàmics com a resposta a la maniobra de Bendjedid fins a un cop d'Estat militar. L'exèrcit, sobretot els comandaments superiors, estan molt vinculats al FLN i al seu projecte històric i refusen l'integrisme islàmic, tan contrari als seus principis i als seus interessos. Sens dubte l'exèrcit abona estratègicament la sortida del president i l'ajornament de les eleccions.

A nivell internacional, el triomf de l'integrisme islàmic a Algèria no interessa ningú. Podria representar a l'est un revifament de la figura de Gaddafi i la consegüent amenaça, en termes diferents, tant per Egipte com per Israel i provocar, a l'oest, un increment molt perillós de l'integrisme a Tunísia i al Marroc.

La prudència amb què va acollir ahir el govern espanyol, en paraules del ministre Fernández Ordóñez, la dimissió de Bendjedid i l'evolució de la situació algeriana és un símptoma dels temors d'Espanya, que té importants interessos energètics vinculats amb Algèria, en relació amb el que pugui passar en aquest país.

Una frenada a l'integrisme a Algèria

Si a Algèria no hagués passat res aquest cap de setmana, ara seríem sens dubte a la vigília d'una situació políticament explosiva: la instal·lació en ple Magrib, a un pas d'Europa i enmig d'un polvorí demogràfic i social, de la segona experiència d'Estat islàmic, de República dirigida pels fonamentalistes religiosos. Les eleccions que s'havien de celebrar el dia 16 haurien donat gairebé sense cap dubte la victòria al Front Islàmic de Salvació (FIS), que en un termini o altre i probablement en un termini curt hauria obert la porta a un Estat regit exclusivament pels preceptes alcorànics. Explotant el descontentament popular per la desastrosa gestió econòmica dels últims anys del Front d'Alliberament Nacional -l'esquerra laica i autoritària que havia governat el país des de la guerra contra els francesos-, explotant també els problemes profunds d'identitat d'un país abocat a una occidentalització accelerada, explotant fins i tot el sotrac que va representar per a moltes consciències islàmiques la guerra del Golf, el FIS estava en condicions d'aprofitar la via democràtica per instaurar un sistema políticament dictatorial i socialment repressor de moltes llibertats bàsiques penosament conquerides en els països antigament colonitzats.

La perspectiva d'un règim integrista a Algèria era especialment perillosa. Quan el fenomen integrista va esclatar a l'Iran, es va témer el contagi a tot el món islàmic i de fet hi va haver intents seriosos d'exportar la revolució. Però aquell primer esclat va haver de gastar les seves energies en una llarguíssima guerra contra l'Iraq i va esdevenir model tan sols per a grups amb aspiracions polítiques forçadament limitades a altres països, des de Jordània al Líban, passant pel mateix Egipte. Però l'impacte d'aquest esclat integrista semblava limitat i controlat. L'obertura d'un segon front al Magrib presentava unes perspectives de contagi molt més perilloses: Tunísia i el Marroc podien participar en una lenta però inexorable aplicació de l'efecte dòmino que podia arribar a afectar tota la riba sud del Mediterrani. I a aquest perill geoestratègic s'hi sumava un nou factor de risc: la demografia. La bomba demogràfica magribina, activada pel ressort ideològic de l'integrisme, podia arribar a esdevenir una amenaça per a l'estabilitat en la Mediterrània, molt més pròxima i més activa que l'amenaça iraniana.

Però els riscos de l'integrisme no eren només per a Europa o per al món occidental. Eren també, i en primer lloc, una amenaça contra les pròpies poblacions. A les dictadures se sap com s'hi entra -i de vegades la porta es pot obrir fins i tot per procediments democràtics-, però no se sap com se'n surt. L'integrisme pot satisfer, en un principi, unes demandes d'identitat i de seguretats ideològiques de masses -fins i tot de masses urbanes i suburbials econòmicament deprimides- sense horitzó. Però aquest retorn a la teocràcia, aquest refús a un sistema de valors en què els drets de l'home ocupen el centre de la vida política, aquesta opció per un esquema polític que nega als homes moltes llibertats bàsiques i a les dones gairebé totes, amenaça per damunt de tot dret al dissidència i entren en un marc legal i polític gairebé feudal.

De moment, aquest risc d'una imminent victòria integrista a Algèria ha estat aturat gairebé quan sonava la campana a través d'un mecanisme constitucional, que pot ser discutible, però que s'ha demostrat eficaç i que no ha suposat de moment cap vessament de sang. Es pot valorar que es vulgui aquesta maniobra, però el que és evident és que el perill contra el qual actua era molt especialment temible. I això el justifica. Això i el seu caràcter d'cop constitucional, dins del marc de la legalitat, tot i que just en els seus límits. La

qüestió, a hores d'ara, és si aquest mecanisme que frena l'arribada dels integristes al poder es pot estabilitzar en una situació duradora i pacífica o si l'integrisme -que ha pogut cooptar enormes suports populars- serà capaç de fer saltar el fre i imposar-se. Queda per saber si la maniobra ha capgirat la situació o si tan sols n'ha aconseguit una pròrroga. En tot cas, les forces democràtiques farien bé d'aprofitar la prorroga per tal d'aconseguir, a través de la unitat i del front comú, barra el pas a l'integrisme, també per les urnes.

Legal i legítima

La dimissió de Xadli Bendjedid com a president de la República d'Algèria és sens dubte una tortuosa maniobra destinada a evitar el triomf de l'integrisme islàmic en la segona volta de les eleccions legislatives d'aquest país, que estava previst que se celebressin el pròxim dia 16. Tortuosa, però legal: respecta els mecanismes prèviament establerts. I no només legal, sinó legítima: interromp una dinàmica que tenia com desenllaç més probable la liquidació de les possibilitats de democratització del país magrebí. Després de l'experiència sagnant de l'Iran teocràtic de l'iman Khomeini, que va accedir al poder saludat amb gran alegria per amplis sectors de la *intelligentsia* i l'opinió pública europees, cap ingenuïtat és ja possible. Intentar tancar el pas, amb mitjans legals i pacífics a un règim que té com a fi proclamar la instauració d'un sistema que suprimeix llibertats substancials de l'individu és legítim.

El procés de democratització del règim algerià es va iniciar en 1988, arran de les revoltes populars que van donar la mesura del descrèdit d'un sistema de partit únic dominat per funcionaris incompetents i corruptes. Des d'aquell moment, aquest procés ha avançat a salts espasmòdics, amb parades i marxes enrera, com l'ajornament, el juny de l'any passat, de les eleccions legislatives. Les locals de 1990, amb el triomf sorprenent dels islamistes, van revelar ja les dificultats del procés. Es va pensar que era un fenomen passatger, de contestació juvenil i circumscrit a les zones rurals.

El pla previst era compensar aquesta inclinació de les municipals amb uns resultats que s'esperava que fossin més raonables en les legislatives de 1991, deixant per un tercer moment l'elecció del president de la República, que actuaria des de la seva autoritat de cap de l'Estat i de les Forces Armades, com a garant de tot el procés.

El que ara es fa es modificar l'ordre dels passos previstos. De les diverses hipòtesis de solució a la contradicció objectiva plantejada pel triomf del fonamentalisme en la primera volta s'ha elegit la que pot considerar-se més constitucional. No ho hagués estat un cop militar que fes marxa enrera ni una anul.lació per suposat frau electoral del nombre suficient d'actes. Per contra, la dimissió del president -i la consegüent convocatòria, en el termini previst per la llei, d'eleccions presidencials- està legalment prevista, encara que, per suposat, seria objectable des d'altres punts de vista.

En un país plenament democràtic, amb mecanismes regulars de garantia i control dels procediments, una decisió d'aquesta mena no revestiria el dramatisme de la dimissió de Bendjedid. Tractant-se justament de crear aquest marc de garanties democràtiques, el camí elegit sembla el menys dolent dels possibles.

La iniciativa de Xadli Bendjedid ha determinat la suspensió del procés de constitució del nou Legislatiu amb l'argument que sense president de la República, encarregat de sancionar la creació del nou Parlament i del Govern d'ell emanat, les eleccions del dia 16 produirien una situació de buit de poder. Per evitar-la es propugna, com a via alternativa, l'avançament de l'elecció d'un nou president de la República, sent el Consell Constitucional l'encarregat de decidir si això implica o no l'anul.lació de la primera volta de les legislatives. Pot ser sigui aquest l'aspecte més dubtós d'un assumpte en què tot és relliscós: aquest Consell Constitucional, per exemple, està format per set membres, però tres d'ells són nomenats directament pel president de la República, i per tant la seva neutralitat resulta discutible.

En fi, no falten contradiccions ni riscos, com sol ocórrer en tota transició d'un règim autoritari a un altre de democràtic. Sembla, no obstant, que es presenta difícil el retorn al règim anterior, i que la opció real és la plantejada entre democràcia, inclús imperfecta, i teocràcia a l'estil Khomeini. I davant d'aquest dilema, el pitjor hagués estat quedar-se paralizats pel dubte o la malenconia. Sentiment, aquest darrer, que sembla que inspira la deficient política occidental envers el Magreb.

La cruïlla algeriana

La intervenció militar a Algèria era previsible. L'exèrcit veia el coronel Xadli Bendjedid com a un del seus per això va succeir Bumedian arran de la seva mort. La dimissió del president ho confirma.

El descrèdit del FLN des que va assumir la gestió de la república fa trenta anys s'ha vist en els errors de la seva orientació internacional, en la planificació econòmica i en el seu autoritarisme polític. Després de la derrota de Saddam Hussein a la guerra del Golf i després de l'esfondrament de l'imperi soviètic, l'exèrcit s'ha orientat cap a una certa obertura democràtica i una occidentalització dels costums. Aquesta era la política que propugnava Xadli Bendjedid, que va succeir Bumedian en 1979. Els integristes islàmics del FIS, contraris a la democràcia i al pluralisme, han fet, no obstant, el joc a Bendjedid i han acudit a les eleccions, en les que, en la primera volta, han assolit una àmplia majoria.

A les portes de la segona volta electoral, l'opció que es presentava era la de dos mals. Suspènre el procés electoral és un mal, però lliurar el país a una organització que no fa cap secret de les seves conviccions antidemocràtiques i de la seva voluntat de reeditar l'experiència iraniana resultava suïcida pels que estaven propiciant una evolució democràtica.

En aquestes circumstàncies, l'exèrcit algerià, contrari a l'integrisme islàmic, s'ha aferrat a l'última possibilitat legal que li quedava per no lliurar el poder als seus adversaris. Aquesta possibilitat consisteix en posar per davant les eleccions presidencials a les legislatives. Però per fer-ho s'havia de provocar el buit que justifica la imminent convocatòria d'eleccions presidencials i deixar les legislatives per més endavant. La dimissió de Bendjedid ha ofert en safata aquesta oportunitat.

La jugada és arriscada, i no falta qui veu venir un enfrontament entre l'exèrcit i els anomenats 'soldats d'Alà'. Si aquest enfrontament no es produeix i l'exèrcit aconsegueix oferir al poble algerià una sortida difícil de la crisi, el camí no serà tampoc fàcil. Els grups polítics que es disputen el poder o estan desacreditats per la corrupció o no tenen res de democràtics, tret d'unes formacions minoritàries emparades en el socialisme o el feminisme. Entre tants esculls, resulta significatiu que alguns juguin al pitjor. És el cas de Le Pen, que des de França patrocina la victòria dels integristes a l'altre costat del Mediterrani, pensant potser que quant menys hi hagi en comú entre Algèria i França millor. D'una manera o altra seran els mateixos algerians els que hauran d'elegir. L'abstenció no ha facilitat les coses.

Greu situació a Algèria

El president Xadli Benjedid va dimitir dissabte passat perquè no hi havia una altra forma de parar un procés electoral que, en la primera volta, donava la victòria als fonamentalistes. El Front d'Alliberament Nacional i els militars que el controlen han governat el país durant gairebé 30 anys, intentant aplicar sense èxit les receptes de l'anomenat socialisme real.

Seguint els esdeveniments de la caiguda del comunisme, el règim algerià va iniciar un procés d'obertura política i de democratització que ha estat utilitzat pels líders del Front Islàmic de Salvació per demostrar que els algerians rebutgen de pla els seus actuals dirigents. En efecte, front al 47,5% de vots del FIS, el FLN gairebé ha fregat el 7,5%. Enmig queda el nou partit socialista de matriu democràtica, Front de Forces Socialistes, amb un 23,5%.

Davant aquests resultats, la dimissió de Benjedid, forçada pels militars, no és més que una excusa, legal però no legítima, per impedir l'accés al poder dels guanyadors d'aquesta primera volta electoral. Un cop d'estat encobert, de tall constitucional, a l'empara del qual els militars sol·liciten el suport de França i Occident. Suport que, encara que reticentment, s'està convertint en realitat.

Europa tem el fonamentalisme islàmic, i amb raó. Vet-aquí l'exemple del que va passar arran de la presa del poder dels aiatol·lah a Iran, que van convertir per decret els Estats Units en "el Gran Satan" i es van transformar en un perill per l'estabilitat internacional.

És aquest temor el que aconsella a la majoria de cancelleries apostar per la continuïtat del control militar a Algèria. Una opció que no és fàcil manifestar amb claredat des de posicions democràtiques, a la vista del resultat dels comicis. Legítimament, correspon ocupar el poder als guanyadors i no als perdedors de les eleccions.

Deixant apart un dubte raonable sobre l'encertat de la posició francesa, i per extensió europea, el que està clar és que el suport als colpistes no té justificació democràtica. L'interès compartit per Occident i els militars que manegen el FLN de frenar els fonamentalistes del FIS és real. El perill que comporta l'assumpció del poder a Algèria per part dels integristes és evident. I es pot presumir, a més, que no aportaran cap solució als mals que pateix aquest país magrebí. però tot això no justifica un suport basat en la "legalitat" del cop encobert.

La situació a Alger és complexa i confusa. La impressionant manifestació convocada pels demòcrates del Front de Forces Socialistes, que va congrega a Alger més de 200.000 persones el passat dia 2, indica que existeix una minoria disposada a frenar l'aclaparador avanç integrista. Paradoxalment, les possibilitats d'aconseguir els seus objectiu no estan en les urnes, malgrat els bons resultats, sinó en uns militars que fa decennis que demostren incapacitat per resoldre els greus problemes algerians.